

Si vols citar aquesta pàgina...

Actualitat literària sobre Eugeni d'Ors a LletrA, la literatura catalana a internet (Universitat Oberta de Catalunya)

< <http://lletra.uoc.edu/ca/autor/eugeni-dors> >

Eugeni d'Ors (Xènius)

Eugeni d'Ors, "Xènius"

Josep Murgades (Universitat de Barcelona)

La seva vida Format culturalment durant el tombant de segle, Eugeni d'Ors i Rovira (Barcelona, 1881 - Vilanova i la Geltrú, 1954) constitueix un cas exemplar i primerenc de professionalització de l'intel·lectual català com a escriptor i com a organitzador de la cultura.

A partir del 1906 publicarà amb assiduitat quotidiana a *La Veu de Catalunya* el *Glosari*, columna d'opinió a través de la qual s'erigeix en verbalitzador del [noucentisme](#) i en el màxim teòric d'aquest corrent politicocultural al servei del reformisme burgès.

Nomenat secretari de l'Institut d'Estudis Catalans l'any 1911, el 1915 esdevé director de la llavors fundada Escola de Bibliotecàries i, el 1917, es converteix en el màxim responsable d'Instrucció Pública de la Mancomunitat de Catalunya. Després de la mort de Prat de la Riba, el seu més ferm protector i promotor, es produeix un distanciament progressiu entre ell i el programa de la Lliga Regionalista, que acaba amb la defenestració de què fou víctima el 1920 i que el dugué a la defecció del seu país.

Establert a Madrid, va prosseguir en espanyol la seva incessant activitat com a publicista i conferenciant. Elegit membre de la Real Academia Española de la Lengua (1927), l'esclat de la guerra civil i la seva adhesió al Govern facciós de Burgos li van permetre participar un altre cop en tasques d'organització cultural, com a secretari perpetu de l'Instituto de España (1937) i com a director general de Bellas Artes (1938).

Després de la contesa bèl·lica, engegà una Academia Breve de Crítica de Arte, veritable focus de promoció de l'art modern a la capital d'Espanya de començament dels anys quaranta. I a partir del 1946, en un renovat intent d'aproximació al seu país, reeixirà a aplegar un grup d'admiradors en la també fundada per ell Academia del Faro de San Cristóbal, vora Vilanova i la Geltrú, on morirà el 1954.

El *Glosari* El *Glosari* (1906-1921) -continuat sota la mateixa rúbrica, *Glosario*, al llarg de la seva etapa espanyola als diaris *ABC* primer, i *Arriba España* durant la guerra- és la seva gran obra, veritable pedrera d'on sorgeixen directament o indirecta totes les altres, tant les d'intencionalitat més inequívocament literària (*La Ben Plantada*, 1911; *Gualba, la de mil veus*, 1915; i *Lliçó de tedi en el parc*, 1916), com les d'ambició més ideològica (*Filosofia de l'Home que treballa i que juga*, 1914; *Lletres a Tina*, 1914-1915; *La Vall de Josafat*, 1918-1919; i *El nou Prometeu encadenat*, 1920).

Abans de tota altra cosa, però, i amb independència d'aquestes sèries monogràfiques sorgides a recer del *Glosari*, cal dir que una glossa és un assaig breu, d'extensió gairebé mai superior a una pàgina, on, amb un estil llampant que cerca la complicitat del lector, i a partir d'avinenceses varies que depara l'actualitat en qualsevol de les seves manifestacions, s'emeten judicis valoratius o s'invita a la reflexió sobre temes o circumstàncies d'ordre divers, parant atenció tant en individualitats destacades per una o altra raó com, especialment, en qüestions rellevants en un o altre sentit de la

Si vols citar aquesta pàgina...

Actualitat literària sobre Eugeni d'Ors a LletrA, la literatura catalana a internet (Universitat Oberta de Catalunya)

< <http://lletra.uoc.edu/ca/autor/eugeni-dors> >

vida col·lectiva.

La glossa, segons la concepció i la pràctica Xènius (el pseudònim amb què Ors signava el *Glosari*), es converteix així en un gènere textualment proteïforme i temàticament versàtil, amb valor de mínima unitat significativa d'un ampli i travat sistema de pensament, l'orsia, estructurat al voltant de l'analogia, convençut de la primigènia unitat del món i del cosmos, i amatent a la seva reconstrucció.

Des de la pretensió de servir-se d'un llenguatge merament constatatiu (Ors afirmava que es limitava a prendre nota de les per ell anomenades "palpitacions dels temps"), l'autor del *Glosari* anirà difonent a través seu alguns dels mots clau que millor responien a les expectatives de canvi covades pels nuclis més dinàmics de la burgesia progressivament compromesa en la causa del catalanisme polític, representada pel partit de la Lliga Regionalista i pel seu líder indiscutible, Prat de la Riba.

Entre aquests mots clau, estructuralment contraposats per Ors amb els antònims corresponents, destaquen, a més de l'expressament encunyat per ell de *noucentisme*, els d'*imperialisme*, *arbitrarisme*, *civilisme*, *classicisme*, *mediterranisme*. Tots ells, convenientment repetits per mitjà de diverses formulacions al llarg del *Glosari* en multiplicitat de contextos i a propòsit de diferents pretextos, vertebraran el *cogito* orsià i alhora contribuiran a la configuració dels valors ideològics i morals destinats a legitimar l'acció de govern empresa pel catalanisme en mans de la burgesia reformista.

Així, per exemple, si el nom de *noucentisme* referia les ànsies regeneracionistes del moment a la conjuntura pretesament nova encetada amb el canvi de segle, l'exaltació del concepte d'*imperialisme* obeïa al propòsit de trobar una denominació (llavors prestigiosa) per a una tercera via entre el liberalisme clàssic i el socialisme revolucionari, és a dir, una via que, tot optant per una intervenció més activa en els afers públics, barrés el pas per això mateix a qualsevol possibilitat de col·lectivització de la propietat privada.

L'*arbitrarisme*, el terme més polisèmic i controvertit dels posats en voga per Ors, designaria en el fons l'ètica justificadora de l'actitud intervencionista o imperialista en qüestions tant socials o polítiques com estètiques i culturals, o sigui, una ètica basada en l'afirmació de la voluntat com a correctiu subsidiari de les limitacions imposades pel racionalisme burgès i pels condicionaments materials adversos a què aquest racionalisme s'enfrontava.

Civilisme (o *civilitat*) fóra el resultat anhelat, i alhora l'incentiu modèlic de comportament, de les transformacions infraestructurals operades en el marc espacial més idoni i abastable, el de la ciutat, concebuda a imatge i semblança de la polis grega, mentre que *classicisme* i *mediterranisme* remetrien, a tall de coartada històrica i paisatgística, a un passat -el grecoromà- i a un espai -el Mediterrani- units hipostàticament, en els quals se situaria l'origen d'unes constants culturals i caracteriològiques heretades també per la nació catalana.

Aquesta ideologia, que, considerada esquemàticament i retrospectiva, en fred i en abstracte, pot semblar avui abstrusa i gairebé improcedent, va reeixir tanmateix, en part gràcies a la facúndia del seu primordial verbalitzador i a l'activisme que desplegà en tots els camps de l'intel·lecte per mobilitzar les millors energies de la Catalunya de les primeres dècades de segle. I això es traduí tant en un corpus doctrinal, no superat en molts sentits fins als nostres dies, com en una pràctica institucional, artística i literària que ha deixat una forta petja en tota la vida cultural catalana d'aquest segle.

Si vols citar aquesta pàgina...

Actualitat literària sobre Eugeni d'Ors a LletrA, la literatura catalana a internet (Universitat Oberta de Catalunya)

< <http://lletra.uoc.edu/ca/autor/eugeni-dors> >

Les sèries monogràfiques Dins el flux cabalós del *Glosari*, sempre canviant al compàs de l'actualitat del moment, Ors acollí eventualment sèries monogràfiques de glosses, sovint a tall d'alternança estival. Aquestes sèries, per bé que desglossables del conjunt atesa llur entitat autònoma, complementen la dimensió pròpiament racional i argumentativa del *Glosari* amb una altra d'imatjada i plàstica, eminentment literària.

Conformades d'acord amb l'estructura del mitjà periodístic on apareixien originàriament, acusen trets afins amb el gènere de l'antinovel·la que s'obria pas a l'època, i la figura de la dona -de les Oceànides, com en deia Ors, seguint Èsquil- hi és en major o menor mesura omnipresent, sempre revestida d'una dimensió simbòlica que transcendeix l'estricta circumstància narrativa del personatge o la simple invocació devota que pugui fer-se'n (com en el cas de *La Vall de Josafat* amb Maria).

Publicades durant l'estiu del 1911, les glosses de *La Ben Plantada* giren a l'entorn d'una colònia d'estiuejants en un poblet de la costa i de l'expectació que hi desvetlla l'entrada en escena d'una noia destinada a convertir-se, per obra del procés de mitificació que desplega Ors a propòsit d'ella, no tan sols en agent galvanitzador d'aquella petita col·lectivitat -transsumpte del conjunt de la societat catalana-, sinó també en model paradigmàtic apte per a exercir, en virtut de la bellesa sensible del referent humà en què s'encarna, una influència benèfica, catàrtica i cohesionadora sobre tot Catalunya. *La Ben Plantada* es mostra així com la sublimació estètica de l'ètica noucentista.

L'esclat de la Gran Guerra a l'agost del 1914 es va traduir al *Glosari* en una sèrie, *Lletres a Tina* (coneguda després amb el títol de l'edició en llibre, *Tina i la Guerra Gran*), que es va allargar fins a final d'any. Amb el pretext d'una xiqueta prussiana amb qui havia coincidit l'estiu anterior, Ors va iniciar una correspondència unidireccional en què, un mica al compàs dels esdeveniments bèl·lics, va aplicar-se a casar, en un esforç sincrètic considerable que sovint se servia de la paradoxa, la llatinitat representada per França amb el germanisme dels imperis centrals. L'equilibrisme ideològic subsegüent és revelador de l'actitud escindida davant el conflicte per part de la Lliga.

El *divertimento* estival del 1915 van ser les glosses de *Gualba, la de mil veus*. Un pare vidu i la seva filla adolescent es reclouen durant les vacances en aquest poblet del Montseny, on s'aqueferen en la traducció d'*El Rei Lear* de Shakespeare. L'amistat perfecta que regna entre tots dos (fet de cultura) serà desplaçada per la passió incestuosa a què sucumbeixen (fet de natura). Les pulsions instintives del subconscient de la psique humana, que Ors anomena aquí "larves", es desfermen per causa de la solitud enmig d'uns paratges sotmesos a l'imperi de la natura. El regust romàntic de la *nouvelle* és contrarestat per una estructura "freda", amb gran abundància d'elements premonitoris.

La Lliçó de tedi en el parc (1916), més coneguda després pel títol de l'edició en llibre, *Oceanografia del tedi*, és una reflexió ponderativa de la supremacia de la intel·ligència sobre l'instint, de l'art sobre la vida, de l'home sobre el caos. Obligat per prescripció mèdica a fer una cura de repòs, l'autor continua exercint la seva capacitat d'observació i d'anàlisi introspectiva enmig de la dura prova del tedi, en l'oceà del qual es capbussa sense ofegar-s'hi, i tampoc sense deixar-se seduir per la presència de l'altre, mig entrevist aquí en forma de dona. L'epifonema de l'obra apunta a la inviabilitat de transgressió de la pròpia llei i, doncs, al retorn a l'activitat de l'intel·lecte.

La sèrie monogràfica més dilatada en el temps va ser *La Vall de Josafat*, que es va estendre des del gener del 1918 fins al febrer del 1919. Tip dels estralls d'una guerra inacabable i gradualment desencantat de la política de la Lliga, va prescindir de la glossa d'actualitat quotidiana i es va refugiar en la del retrat valoratiu de tot de personatges històrics, talment Déu procedirà amb els homes el dia del Judici Final a la Vall bíblica de Josafat. El resultat és una obra inequívocament "arbitrària",

Si vols citar aquesta pàgina...

Actualitat literària sobre Eugeni d'Ors a LletrA, la literatura catalana a internet (Universitat Oberta de Catalunya)

< <http://lletra.uoc.edu/ca/autor/eugeni-dors> >

desproveïda de tota ganga de realisme innecessari -de "veronicitat", en termes del mateix Ors- i formuladora d'una proposta de coneixement feta ja pura literatura.

Escrites a l'agost del 1920 i publicades ja a *El Día Gráfico* -el rotatiu que va acollir el *Glosari* després de la defenestració-, les glosses d'*El nou Prometeu encadenat* recreen el vell tema d'Èsquil per a establir un paral·lel entre la sort seguida per Prometeu i la del mateix Ors després d'haver estat desposseït de tots els seus càrrecs pel govern de la Lliga.

Copyright del text © 1999 Ediuc/ECSA

Biobibliografia

Biografia

WEB: A la Hiperenciclopèdia

http://www.enciclopedia.cat/fitxa_v2.jsp?NDCHEC=0047758

WEB: A la Viquipèdia

Biografia, obra i enllaços sobre l'autor al web de l'enciclopèdia lliure.

http://ca.wikipedia.org/wiki/Eugeni_d'Ors

WEB: Membre de l'IEC

Eugeni d'Ors, membre numerari de l'Institut d'Estudis Catalans.

<http://apmembres2.iec.cat/detall.aspx?pkMembrePLE=210>

VIDEO: "Eugeni d'Ors: viatge de tornada"

Documental sobre la vida i obra de l'escriptor al programa *El meu avi* de Televisió de Catalunya.

http://www.edu3.cat/Edu3tv/Fitxa?p_id=654

Bibliografia

WEB: Què hi ha a la Biblioteca de Catalunya

http://cataleg.bnc.cat/search*cat/?searchtype=a&searcharg=Ors+Eugeni+d%27&sortdropdown=-&searchscope=13&searchscope2=13&SORT=D

WEB: Què hi ha a les biblioteques universitàries catalanes (CCUC)

http://ccuc.cbuc.cat/search*cat/a?SEARCH=Ors+Eugeni+d%27&sortdropdown=-&searchscope=23

WEB: Què hi ha a les biblioteques públiques

<http://argus.biblioteques.gencat.cat/iii/encore/search/C|SOrs+Eugeni+d%27|Orightresult|U1?lang=ca&t&suite=pearl>

WEB: Per comprar-ne llibres

Si vols citar aquesta pàgina...

Actualitat literària sobre Eugeni d'Ors a LletrA, la literatura catalana a internet (Universitat Oberta de Catalunya)

< <http://lletra.uoc.edu/ca/autor/eugeni-dors> >

<http://www.llibres.cat/ca/detall-autor/d-ors-eugeni>

WEB: Per llegir a internet (BVJLV)

<http://www.lluisvives.com/FichaAutor.html?Ref=3745&portal=1>

WEB: Articles de l'autor (Traces)

<http://traces.uab.cat/search?f=author&p=Ors%20Eugeni%20d%20%20&sc=1&ln=ca>

WEB: Articles sobre l'autor (Traces)

http://traces.uab.cat/search?ln=ca&p=Ors%2C+Eugeni+d%27&f=keyword&action_search=Cerca&c=Traces+%3A+base+de+dades+de+llengua+i+literatura+catalanes&sf=&so=d&rm=&rg=10&sc=1&of=hb

---

Comentaris sobre l'autor

Crítica

WEB: Sobre *Glosari*

Pàgina de lletrA sobre aquesta obra de l'autor.

<http://lletra.uoc.edu/ca/obra/glosari-1906/>

WEB: Pàgina de l'AELC

Inclou biografia, publicacions, traduccions i comentaris d'obres.

<http://www.escriptors.cat/autors/orsed/>

WEB: Eugenio d'Ors

Àmplia pàgina amb bibliografies, antologia de textos i estudis crítics, a càrrec de la professora Marta Torregrosa (Universidad de Navarra). En castellà.

<http://ensayo.rom.uga.edu/filosofos/spain/Ors/>

WEB: Eugeni d'Ors i les biblioteques

Recull i comentari de les gloses relatives a biblioteques escrites per Eugeni d'Ors al voltant del debat sobre la creació d'una biblioteca per a estudiosos i la implantació de biblioteques populars.

<http://www.ub.es/bid/12baro.htm>